

**OŚRODEK DOKUMENTACJI
ZABYTKÓW w WARSZAWIE**

**KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKÓW
ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA**

A B C D E F G H I J K L M N O P R S T U V W X Y Z

Nr

6016

ŚLĄSKIE

1. Obiekt

50811

**KOŚCIÓŁ PARAFIALNY p.w. św. KATARZYNY
ALEKSANDRYJSKIEJ**

2. Czas powstania

ok. 1450r.; lata 1713-1715;
1860r.; lata 1929-1931.

3. Miejscowość

TOSZEK

11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja

4. Adres

ul. Kościelna 3

nr hipoteczny KW [redacted]

nr działki 90

5. Przynależność administracyjna

województwo śląskie

powiat gliwicki

gmina Toszek

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Tost

7. Przynależność administracyjna

przed 31.12.1998 r.

województwo katowickie

gmina Toszek

8. Właściciel i jego adres

Parafia Rzymsko-Katolicka

p.w. św. Katarzyny Aleksandryjskiej

44-180 Toszek, ul. Zamkowa 1

9. Użytkownik i jego adres

Parafia Rzymsko-Katolicka

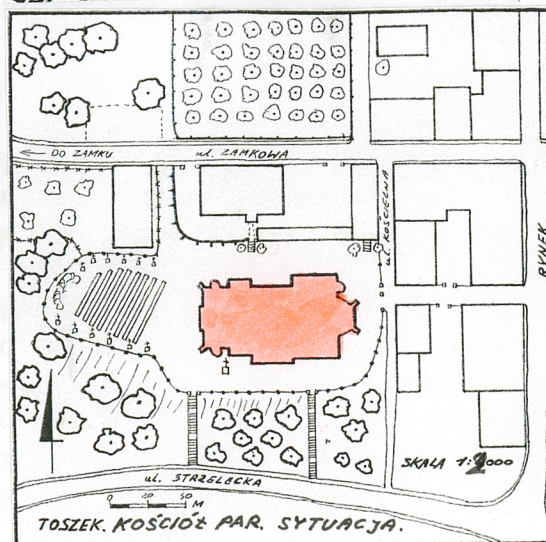
p.w. św. Katarzyny Aleksandryjskiej

44-180 Toszek, ul. Zamkowa 1

10. Rejestr zabytków

Nr A/341/60 data 7.03.1960 r.

1. widok ogólny
2. orientacja, skala 1: 25 000
3. sytuacja, skala 1: 2 000

Pierwotny kościół p.w. św. Piotra zbudowany został z fundacji księcia Bolesława Wysokiego prawdopodobnie po 1163 r. Do 1264 r. w posiadaniu norbertanów /premonstratensów/ wrocławskich z klasztoru św. Wincentego. 24.IX.1264 r. opat Gotfried przekazał świątynię, wraz z urzędem proboszcza, biskupowi wrocławskiemu.

Obecny kościół wzniesiono ok. 1450 r., jako jednonawowy. W latach 1713-1715 dzięki inicjatywie proboszcza Franciszka Lorina i fundacji ówczesnego właściciela dóbr toszecko-pyskowskich barona Jana Dietricha Peterswaldzkiego świątynia została gruntownie przebudowana. Baron przekazał na ten cel 7 tys. guldenów, zaś miasto dawało siłę roboczą i zwoziło materiały. W trakcie prac przebudowane i zasklepienie zostało wnętrze, wzniesiono dobudówki oraz przekształcono elewacje. W 1853 r. za czasów proboszcza Karola Bannertha, kościół wyremontowano wstawiając nowe okna. W 1860r. odbudowano górną część wieży a w 1878 r. kupiono nowe dzwony. W 1898 r. kościół otrzymał nowe polichromie. W latach 1919, 1926 oraz 1929-31 kościół był restaurowany.

Kościół późnogotycki znacznie przebudowany w okresie baroku.

Sytuacja- kościół położony w centrum miasta, około 100 m na zachód od placu rynkowego, na wschodnim zboczu wzgórza zamkowego. Budowla orientowana, usytuowana pośrodku nieregularnego, brukowanego placu, od północy zabudowania plebanii, od wschodu zwarta zabudowa miejska, od południa zalesione zbocze opadające ku ulicy Strzeleckiej z dwoma ciągami schodów, od zachodu amfiteatralnie ukształtowane zbocze z grotą i Droga Krzyżową.

Materiał, konstrukcja, technika- kościół murowany z kamienia łamanego i z cegły, na fundamentach kamiennych, tynkowany wewnątrz i z zewnątrz;

sklepienia, stropy- w prezbiterium i nawie sklepienie kolebkowe z lunetami, w lunetach polichromie z przedstawieniami stacji Drogi Krzyżowej, w nawach bocznych, pozornym transepcie, na emporach, zakrystii i kruchtach oraz w pomieszczeniach wieży sklepienia kolebkowo-krzyżowe, w kaplicy pd. kolebkowo-krzyżowe, poprzeczne na gurcie, w wieży stropy drewniane

więźba dachowa- wieszarowa, .

pokrycie dachu- blacha cynkowa, dobudówki od południa kryte blachą falistą, hełm wieży i wieżyczka na sygnaturkę pokryte blachą miedzianą.

posadzki, podłogi- w nawach, prezbiterium i kaplicy posadzki z kwadratowych płytek ceramicznych w układzie ukośnym, szachownicowym, w zakrystii i kruchtach płytki jednobarwne, na emporach, w łoży kolatorskiej i w pomieszczeniach wieży podłogi drewniane

schody- na emporę i do łoży kolatorskiej schody kręcone, betonowe, z metalową poręczą, w wieży drewniane jednobiegowe z prostą poręczą, na ambonę drewniane, dwubiegowe

otwory- okienne w nawach, prezbiterium i empor prostokątne, w wieżyczkach schodowych eliptyczne u góry i wąskie prostokątne u dołu, w wieży zakończone półkoliście, podkreślone wąskimi, uskokowymi opaskami w tynku, nad wejściem głównym okno okrągłe w szerokiej opasce uskokowej. Okna metalowe, krosnowe, pojedyncze, dziewięcio- i sześciocdzielne, wypełnienia witrażowe ze szkła białego w układzie ukośnym, dolne okna zabezpieczone metalowymi kutymi kratami. Otwory wejściowe prostokątne, główny otwór wejściowy zamknięty półkoliście, ujęty trójkątnie zakończonym portalem w formie głębokiej arkady o profilowanej archiwolcie, ujętej dwoma pilastrami z roślinnymi kapitelami, nad wejściem od strony północnej zwieńczenie w formie prostego daszka na konsolach. Drzwi drewniane, jedno- i dwuskrzydłowe, konstrukcji ramowo-płycinowej, w wejściach: głównym i bocznych z nadświetlami, do zakrystii z pionowych desek okute metalowymi listwami.

Rzut- kościół trzynawowy z pozornym transeptem, prezbiterium wydłużone, zakończone trójbocznie, ujęte prostokątnymi, symetrycznymi przybudówkami: - od pn. kruchta i zakrystia z okrągłą wieżyczką schodową dobudowaną od wschodu, nad nimi łoża kolatorska; - od południa dwuprzęsłowa kaplica Św. Krzyża. Korpus na planie prostokąta, trójnawowy, czteroprzęsłowy, przy nim od pn. i pd. prostokątne kruchty, nad nimi pomieszczenia połączone z emporami. Pierwsze przęsło korpusu bez empor w formie pozornego transeptu, w przęsło zachodnie wbudowana wieża, na planie kwadratu z kruchtą w przyziemiu. Od południa między kruchtą i kaplicą prostokątna, wąska przybudówka.

Bryła- rozczłonkowana, zróżnicowana pod względem wysokości, prezbiterium zakończone trójbocznie, nakryte dachem dwuspadowym z lukarnami, wspólnym z kaplicą, kruchtą i zakrystią, zwieńczonym ośmioboczną wieżyczką na sygnaturkę z hełmem cebulastym, zakończenie chóru, opięte szkarpami, nakryte niższym dachem trójpłaciowym, przy wschodniej ścianie zakrystii, niższa, cylindryczna wieżyczka schodowa ze stożkowatym daszkiem. Korpus z dwoma ryzalitami krucht, nakryty dachem 2-spadowym z lukarnami, w zachodnie przęsło korpusu wbudowana czterokondygnacyjna, kwadratowa wieża z dachem namiotowym zwieńczonym ośmioboczną latarnią z hełmem piramidalnym, po obu stronach przęsła zach. niższe, cylindryczne wieżyczki schodowe. Od pd. między kruchtą a kaplicą niska przybudówka z dachem pulpitowym.

/ c.d. opisu na wkladce nr 1 /

<p>14. Kubatura</p> <p>ok. 4100 m³</p>	<p>15. Powierzchnia użytkowa</p> <p>ok. 395 m²</p>	<p>16. Przeznaczenie pierwotne</p> <p>kościół parafialny</p>	<p>17. Użytkowanie obecne</p> <p>kościół parafialny</p>
<p>18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja</p> <p>Bieżące prace remontowe / ostatnie w latach 1991-1992 /:</p> <p>lata 60-te XX w.- wymiana posadzki w korpusie i prezbiterium, malowanie wnętrza</p> <p>1965 r. - utwardzenie placu wokół kościoła</p> <p>1966 r. - przebudowa schodów od ulicy Strzeleckiej</p> <p>lata 60/70 - remont wieży, dobudowanie pd. wieżyczki schodowej na empore, odnowienie grotty</p> <p>1981-1982 - wymiana pokrycia dachowego, ryniem i rur spustowych</p> <p>1994 r. - odnowienie polichromii we wnętrzu</p> <p>2000 r. - wymiana pokrycia na sygnaturce, pozłocenie krzyża sygnaturki, wymiana tynków i malowanie zakrystii</p>		<p>19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)</p> <p>fundamenty- stan średni, zawilgocone</p> <p>mury, ściany, tynki- stan dobry, niewielkie zawilgocenia</p> <p>sklepienia, stropy- stan dobry</p> <p>wieżba i pokrycie dachowe- stan dobry, niewielkie zawilgocenia</p> <p>wyposażenie - stan dobry; część stolarki do renowacji</p> <p>instalacje - stan dobry</p> <p>20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie</p> <p>Zachować:</p> <ul style="list-style-type: none"> - bryłę kościoła, - kształt dachów i rodzaj pokrycia dachowego, - wygląd i dyspozycję elewacji, - dyspozycję i dekorację wnętrza oraz stylowe wyposażenie, - rodzaj i formę stolarki okiennej i drzwiowej, część poddać zabiegom renowacyjnym 	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numery i miejsce przechowywania)

- karta ewidencyjna tzw „zielona”/ archiwum WKZ Katowice/.

- R. Kotowski, Opinia techniczna w sprawie warunków wykonania remontu dachu i pokrycia budynku kościoła par. p.w. św. Katarzyny w Toszku, 1982 / archiwum WKZ Katowice/.

- R. Sołtyński, Projekt kraty w portalu kościoła par. p.w. św. Katarzyny w Toszku 1994 / archiwum WKZ Katowice/.

22. Bibliografia

- Lutsch H., Verzeichnis der Kunstdenkmäler der Provinz Schlesien, t.4, Breslau 1894, s.395.

- Kloss E., Rode H., Die Bau- und Kunstdenkmäler des Kreises Tost-Gleiwitz, Breslau 1943, s. 207-208.

- Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, tom VI, zeszyt 5: powiat gliwicki, s.95-97.

- Inwentaryzacja krajoznawcza województwa katowickiego, zeszyt 6, Miasto i gmina Toszek, Katowice 1992, s.10.

- Rocznik Diecezji Gliwickiej, Gliwice 1998, s.320-322.

23. Źródła ikonograficzne i fotografia (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

- Kloss E., Rode H., Die Bau- und Kunstdenkmäler des Kreises Tost-Gleiwitz, Breslau 1943, il. 368, 370.

- Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, tom VI, zeszyt 5: powiat gliwicki, il. 78, 93, 81, 100.

- widoki wnętrza kościoła i wyposażenia z lat 1914-1916 - zbiór ikonograficzny Działu Sztuki Muzeum w Gliwicach, sygn. A 15/ 1209, 1243, 1244, 1245, 1247, 1248, 1250, 1322, A 9/ 1212.

24. Uwagi różne

25. Opracował

tekst

Adam Kwiecień, listopad-grudzień 2000r..

plany, rysunki

Adam Kwiecień, listopad-grudzień 2000r..

zdjęcia, fotografie

Adam Kwiecień, listopad-grudzień 2000r..

miejsce przechowywania negatywów: u autora zdjęć

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisów prawa autorskiego.

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

5 wkładek

1. Miejscowość	2. Obiekt	3. Zawartość wkładki
T O S Z E K	kościół parafialny p.w. św. Katarzyny Aleksandryjskiej	c.d. opisu, rzut

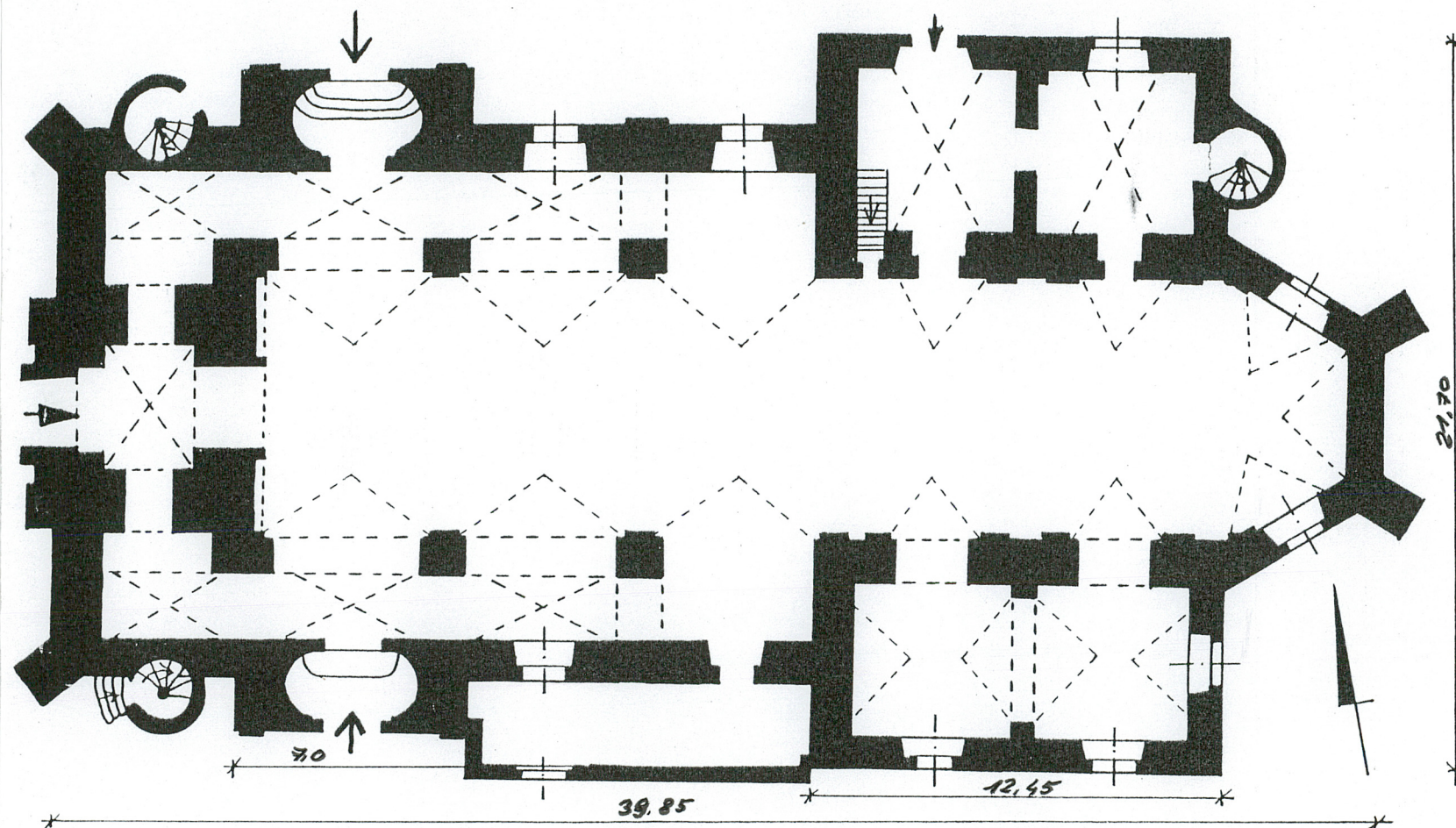
/ c.d. opisu

Elewacje - na tynkowanych cokołach o zróżnicowanej wysokości, okna w dwóch kondygnacjach**wschodnia**- niesymetryczna, pośrodku, opięte szkarpami, trójboczne zakończenie prezbiterium, w ścianach bocznych po dwa otwory okienne umieszczone jeden nad drugim, po lewej prosta ściana kaplicy z prostokątną blendą i oknem umieszczonymi w jednej osi, po prawej ściana zakrystii i łoża kolatorskiej i dobudowaną cylindryczną wieżyczką schodową, w wieżyczce wąskie okno prostokątne, nad nim większe eliptyczne. Całość zakończona profilowanym gzymsem podokapowym.**południowa** - nieregularna, 6-osiowa, po prawej dwuosiowy ryzalit zakrystii i kruchty, w dolnej kondygnacji prostokątne blendy, nad nimi prostokątne otwory okienne; w partii centralnej elewacji dwuosiowa ściana korpusu opięta lizenami zakończonymi profilowanymi gzymśami, dolna partia zasłonięta niską dobudówką, z niewielkim oknem, rozczłonkowaną lizenami; po prawej jednoosiowy ryzalit kruchty opięty pilastrami korynckimi, z wejściem w przyziemiu oraz ściana korpusu z cylindryczną wieżyczką schodową. W ścianie wieżyczki, od zach. prostokątny otwór wejściowy, od pd. u dołu prostokątny niewielki otwór okienny, nad nim obszerniejsze okno eliptyczne. Całość zakończona profilowanym gzymsem podokapowym.**zachodnia** - symetryczna, jednoosiowa, pośrodku nieznacznie wysunięty ryzalit wieży, ujęty prostymi spływami, o narożach podkreślonych lizenami, w przyziemiu półkoliście zamknięty otwór wejściowy podkreślony portalem, nad nim okrągłe okno, kondygnacje górne oddzielone profilowanym gzymsem, szkarpy narożne przekształcone, zwieńczone cokołami z wazonami, górne partie wieży jednoosiowe, z narożami zaakcentowanymi lizenami zwieńczone prostym gzymsem krokoszykowym.**północna** - nieregularna, 6-osiowa, po lewej dwuosiowy ryzalit zakrystii i kruchty, w prawej osi prostokątny otwór wejściowy połączony z oknem tworzącym nadświetle; w partii centralnej elewacji dwuosiowa ściana korpusu opięta lizenami zakończonymi profilowanymi gzymśami, po prawej jednoosiowy ryzalit kruchty opięty pilastrami korynckimi, z wejściem w przyziemiu oraz ściana korpusu z cylindryczną wieżyczką schodową. W ścianie wieżyczki u dołu wąski otwór okienny, nad nim obszerniejsze okno eliptyczne. Całość zakończona profilowanym gzymsem podokapowym.**Wnętrze** - trójnawowe, typu bazylikowego, z emporami i pozornym transeptem, prezbiterium szerokości nawy głównej zamknięte trójbocznie, ujęte: - od południa dwuprzęsłową kaplicą tej samej wysokości, - od północy kruchtą i kwadratową zakrystią oraz dobudowaną nad nimi łożą kolatorską, dostępną okrągłą wieżyczką schodową przy wschodniej ścianie zakrystii. Łoża otwarta do prezbiterium podwójną arkadą w pn. ścianie. Korpus na planie prostokąta, trzynawowy, w zachodniej partii wbudowana prostokątna, masywna wieża z kruchtą w przyziemiu, nawy boczne otwarte do nawy głównej półkolistymi arkadami, nad nimi emporie z półkolistymi arkadami połączone z chórem muzycznym wbudowanym w zachodnie przeszło nawy głównej, wschodnie przeszła naw bocznych, w formie ramion pozornego transeptu, bez empor, o wysokości równej nawie środkowej. Ściany podzielone pilastrami w prezbiterium parzystymi, w nawie głównej pojedynczymi, dźwigającymi odcinki belkowania.

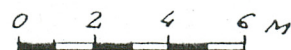
W przeźrocach empor i na chórze muzycznym ślepe balustrady tralkowe. Podłucha arkad naw i empor oraz wezglowia sklepienia nawy głównej ozdobione skromną polichromią.

Wypozażenie- ołtarz główny, późnobarokowy, ok. 1715 r., wykonany przez Macieja Weissmanna z Frydka, z rzeźbami św. Katarzyny, Barbary, Teresy i Klary, tabernakulum, późnobarokowe, ok. 1762 r.; ołtarz boczny w prezbiterium, późnobarokowy, 1 ćw. XVIII w.; dwa ołtarze boczne w transepcie, barokowe, ok. 1660 r., dwa ołtarze w kaplicy, barokowe, ok. poł. XVII w., ambona, późnobarokowa, wykonana przez Macieja Weissmanna z Frydka, ok. 1717-1718 r., chrzcielnica, barokowo-klasycystyczna, XIX w., organy wykonane przez organmistrza M.R. Müllera z Wrocławia, ok. 1843 r., stalle XVIII/XIX w.**Instalacje**- elektryczna

TOSZEK. KOŚCIÓŁ PARAFIALNY. RZUT. SKALA 1:200.

1. *Miejscowość*
TOSZEK

2. *Obiekt*
kościół parafialny p.w. św. Katarzyny Aleksandryjskiej

3. *Zawartość wkładki*
zdjęcia fot. sztuk -

elewacja zachodnia

portal w el. zachodniej

widok od wschodu

widok o pd-zach

elewacja północna, część wsch.

elewacja północna, część zach.

1. Miejscowość
TOSZEK

2. Obiekt
kościół parafialny p.w. św. Katarzyny Aleksandryjskiej

3. Zawartość wkładki
zdjęcia fot. sztuk -

elewacja południowa

elewacja południowa od pd-wsch.

widok prezbiterium

fragment nawy

empora północna

1. *Miejscowość*
TOSZEK

2. *Obiekt*
kościół parafialny p.w. św. Katarzyny Aleksandryjskiej

3. *Zawartość wkładki*
zdjęcia fot. sztuk -

sklepienie nawy

fragment ściany prezbiterium

sklepienie empory

fragment więźby dachowej

fragment więźby dachowej

1. *Miejscowość*
TOSZEK

2. *Obiekt*
kościół parafialny p.w. św. Katarzyny Aleksandryjskiej

3. *Zawartość wkładki*
zdjęcia fot. sztuk -

wejście północne

drzwi do zakrystii

drzwi w kruchcie

widok od pd-zach.